

Date preliminare despre cercetările preventive de la hanul Constantin Vodă din București (1996)

Dana Mihai

În orașe și în mănăstiri au fost atestate documentar hanuri sau clădiri cu destinație comercială. Cercetările arheologice¹ au identificat multe dintre construcțiile cu această funcție. Înainte de apariția hanurilor, un rol important l-au avut *pivnițele* unde se depozitau mărfurile, pomenite în documentele de la finele secolului al XVI-lea². Hanurile adăpostite întâi de mănăstiri, în așa numitele arhondarice³, ajung în secolul următor să fie programe de sine stătătoare. Hanurile erau ample, pătrate sau în formă de trapez, închizând în mijlocul lor un lăcaș de cult, așa cum au fost ansamblurile de la Sf. Spiridon Vechi din București, Sf. Gheorghe Nou, Zlătari, sau fără biserică, la hanul Constantin Vodă din București.

La parter erau prăvăliile, iar la etaj camerele pentru dormit. De cele mai multe ori, în centrul curții exista un lăcaș religios. Curtea hanului era de formă dreptunghiulară, înconjurată de ziduri înalte, iar clădirile din jurul curții erau construite pe două nivele, dintre care unul era ocupat de prăvălii, iar cel de sus de camere de locuit.

Cercetările arheologice efectuate în partea nord-estică a ansamblului monastic de la *Câmpulung*, au dus la identificarea *hanului și a prăvăliilor mănăstirii*, amintit la 10 aprilie 1647: o clădire de mari dimensiuni, cu lățimea de 11 m, cu ziduri de piatră cioplită, lucrate în emplecton, cu încăperi înalte de peste 3 m, care aveau probabil un nivel deasupra⁴.

Detalii legate de tehnica și de etapele de construcție au fost obținute în urma investigațiilor arheologice preventive desfășurate în

¹ În București au fost cercetate mai multe hanuri: Panait 1977, p. 26-29; Panait 1972, p. 3-10; Panait 1978, p. 21; pentru hanul Bisericii Sf. Ioan cel Mare: Negru, Fl. Popescu 1996; pentru hanul bisericii mănăstirii Stavropoleos: Mănușu-Adameșteanu, Monica Mărgineanu Cârstoiu, Ingrid Poll, Bogdan Constantinescu 2000, p. 5-48; Mănușu-Adameșteanu, Elisabeta Drăgan, Ingrid Poll, Dan Căpățână 2002, p. 95-125; pentru hanul Filaret: Mănușu-Adameșteanu, C. Nestorescu 1999, p. 20.

² Stoicescu 1961, p. 61.

³ La Verbila, în județul Prahova, se păstrează ruinele arhondaricului format din două încăperi: la prima se accede printr-un gârlici. Au fost atribuite lui Pană Filipescu, ginerele lui Constantin Cantacuzino, ridicate fiind la mijlocul secolului al XVII-lea, Brătuleanu 1997, p. 53.

⁴ Cantacuzino 1986, p. 287-290.

București la hanurile Șerban Vodă, Hanul cu Tei, Hanul lui Manuc, Constantin Vodă, Zlătari, Hanul Filaret, Hanul Sf. Ioan, Hanul Mănăstirii Stavropoleos etc.

Proprietate a Bălăcenilor, locul pe care se va ridica hanul Constantin Vodă, se întindea pe un teren mare cuprins între Podul Mogoșoaiei și Str. Smârdan și între Str. Lipsani și Str. 30 Decembrie, actualmente Iuliu Maniu. Se pare că teritoriul a fost locuit încă din secolul al XV-lea: în apropierea bisericii Sf. Dumitru-Poștă s-au găsit vestigii din secolele XIV-XVI și morminte, ceea ce demonstrează că aici a fost ridicată o biserică la sfârșitul secolului al XV-lea⁵.

După dărâmarea proprietăților boierilor Bălăceni, considerați trădători, Constantin Brâncoveanu începe construirea unui han, probabil după anul 1692. Locul Bălăcenilor cuprindea un patruleter care se sprijinea pe "*ulița cea mare care ducea la poarta de sus a Curții Domnești la vest de o uliță, iar la est de biserică Sf. Dumitru*"⁶. Constantin Brâncoveanu a reținut o mare parte din terenul Bălăcenilor pentru construcția hanului, iar restul proprietăților le-a dăruit mănăstirii Văcărești. În 1719 a avut loc un incendiu "de la o casă mică și proastă, iar focul s-a întezit, trecând focul peste curte, a mers până la margine arzând și târgul și mănăstirile și casele boierești", după cum arată Radu Popescu, se pare că atunci a fost afectat și hanul⁷.

Într-un document din 20 iunie 1793 se arată că perimetrul hanului Constantin Vodă era următorul: în partea de răsărit era despărțit de locul mănăstirii Stavropoleos prin ulicioara care mergea spre povarnă: lungul terenului, în această parte, era cuprins înspre grădina lui Tudor Nevolnicu și locul Manii. Pe Podul Mogoșoaiei, în față, se învecina cu locul lui Pascu, ceauș de dulgheri, iar în stânga cu al lui Mihai Sârbul ce-l cumpărase de la Marina Văduva. În han, chiar după ce a ajuns în proprietatea mănăstirii Văcărești, a pulsat o viață economică importantă, bănuită după descrierile documentare. Astfel în 1826, 28 ianuarie, un document amintea că într-una dintre camerele hanului, "*care este cârciumă, cu pivniță dedesubt cu odaia ei din dos, cu pardoseală, cu sobe, cu uși cu broaște se află cam harvarosită..... să se facă o nouă pardoseală de cărămidă*"⁸, fapt surprins și arheologic prin numeroasele refaceri de podele.

⁵ Ionașcu 1959, p. 158.

⁶ Potra 1985, p. 56-57.

⁷ Panait 1973, p. 64.

⁸ Potra 1986, p. 222.

Documentele cartografice în care apare figurat hanul sunt cele de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, planurile lui Sulzer și Purcel. Cel mai detaliat este planul realizat de maiorul Borroczyn în 1848, al cărui original se păstrează în cadrul Arhivelor Statului⁹.

Potrivit acestui plan, hanul avea o intrare principală spre ulița Franțuzească sau a Ișlicarilor. Hanul avea următoarele dimensiuni: latura de nord avea 86 m, iar cea de vest 88 m. În general, camerele aveau cam aceleași dimensiuni, 4,5×4 m. Clădirea se compunea din două caturi, cu o distribuție aproape identică, constând dintr-o înșiruire de camere de a lungul unui pridvor către curtea interioară¹⁰.

Existau două scări interioare, direct din coridor, amplasate pe latura nordică și două scări exterioare. Acoperirea fiecărui cat era rezolvată printr-o succesiune de bolți semicilindrice. Hanul avea 50 de apartamente, distribuite în mod egal la parter și la etaj. Pridvorul era rezolvat prin stâlpi de zidărie la parter și coloane de zidărie la etaj, iar pe latura de vest cu stâlpi de zidărie la parter și din lemn la etaj.

În urma incendiului din anul 1847, hanul este propus spre demolare, ajungându-se ca în anul 1852 să se ceară “dărâmarea etajului de sus pe toată întinderea clădirii despre Podul Mogoșoaiei, lăsându-se numai magaziile boltite ale etajului de jos”¹¹.

În 1853, arhitecții Orăscu și Vilacrosse raportau că toate clădirile din partea hanului și până în Ulița Franceză, precum și partea dinspre Ulița Mogoșoaiei, clădită din paiantă, peste drum de Aga Belu, „sunt în proastă și primejdioasă stare și trebuie dărâmate fără întârziere”¹².

În planul Jung din 1856 apare figurat hanul în mod diferit față de cel al lui Borroczyn. Interesant de observat este faptul că hanul părea să fie în formă de L, respectiv laturile de nord și vest, iar restul clădirilor urmând să fie adăugate ulterior. Spre sudul construcției, chiar în colțul care ieșea spre Podul Mogoșoaiei, se observă o întrerupere a zidului. De la jumătatea laturii de vest sunt adăugate o serie de construcții care intră sub actuala clădire a Muzeului Național de Istorie a României. De altfel, așa apare construcția hanului și în

⁹ Acest plan a oferit și suportul planimetric pe care a fost suprapusă cercetarea arheologică. Prelucrarea a fost realizată de dr. arhg. Silviu Teodor, de la Muzeul Național de Istorie a României.

¹⁰ Stoicescu 1969, p. 351.

¹¹ *Ibidem*, p. 346.

¹² Potra 1985, p. 62.

planul Borroczyn din 1847, etajul fiind construit numai pe aceste laturi¹³.

Cercetarea arheologică

Primele investigații arheologice din această zonă, efectuate în anii '50, au dus la descoperirea temeliiilor caselor Bălăceanu, ridicate peste fundațiile altor construcții, datate în secolele XIV-XV, cu ziduri foarte groase din cărămidă subțire și piatră bolovănită de râu¹⁴. Săpăturile arheologice de salvare au fost reluate în anii '80, surprinzând latura nordică a subsolurilor hanului Constatin Vodă. Au fost puse în evidență detalii legate de tehnica de construcție a zidurilor hanului, groase de 1,10 m, construite din cărămidă cu dimensiunile de $29 \times 15 \times 5$ cm, legată cu mortar de var. Au fost dezvelite două pivnițe longitudinale orientate nord-sud, lungi de 9 m și o pivniță patrulateră cu latura de 9×10 m, cu stâlp central și patru calote semisferice. Amprentele bolților arătau că subsolurile aveau bolți cu lunete¹⁵. După distrugerile provocate de cutremurul din 1802, bolțile prăbușite au fost înlocuite cu bolți specifice acestei perioade.

În lunile martie-mai 1996, un colectiv al Muzeului Național de Istorie a României¹⁶ a participat la săpăturile de cercetare preventivă declanșate de introducerea unei conducte pe locul unde altădată fuseseră hanurile Constantin Vodă și Zlătari. A fost cercetată aproape în întregime aripa de vest a hanului, cercetare care a dus la descoperirea a 12 camere, cu aproximativ aceleași dimensiuni, $5,50$ m \times 5 m, exceptând camera 9, care are numai 4,20 m, iar camera 12, care nu a fost cercetată în întregime, aproximativ 2,5 m (Fig. 1). Aripa de vest a hanului suprapune o locuire anterioară, respectiv patru locuințe, datate în secolul al XVI-lea.

În privința zidurilor de compartimentare¹⁷, grosimea acestora variază între 0,60 m și 1 m. Dimensiunile cărămizilor din zidul exterior sunt de $26 \times 14 \times 5$ cm. Tehnica de construcție este următoarea: dispunerea cărămizilor, un rând pe lat, altul pe lung, prinse între ele cu un mortar alb-gălbui, având în componență mult pietriș și nisip, cu rosturi de 1,5-2 cm. Fundațiile sunt acoperite cu mortar, destul de dur, din elevație păstrându-se doar 3-4 asize de

¹³ Stoicescu 1969, p. 348.

¹⁴ Ionașcu 1959, p. 157.

¹⁵ Țico 1979, p. 40.

¹⁶ Colectivul a fost format din Mihaela Simion, dr. Dana Mihai, dr. Silviu Teodor, dr. Paul Damian.

¹⁷ Cele patru locuințe de secol XVI cercetate, precum și complexele descoperite nu fac obiectul acestui raport. Ele vor fi publicate separat de întreg colectivul care a efectuat săpătura.

cărămidă. Fundațiile zidurilor de compartimentare nu sunt foarte adânci, la -0,60- 0,80 m. Numai fundația lui Z. 8, zidul exterior al hanului, care ajunge la -2,00 m, justifică un etaj deasupra. În momentul cercetării arheologice, zidurile erau încă destul de solide.

Asupra datării exacte a hanului încă nu avem elemente suficiente, dar înclinăm să credem că este vorba de o construcție care se înscrie la începutul secolului al XVIII-lea, dacă este să judecăm după cărămida folosită și după mortar. Analogiile cele mai apropiate din București, etapa post Brâncoveanu, ne confirmă acest lucru¹⁸.

Zidurile apar la -0,30 m față de actualul nivel de călcare, camerele au în general dimensiunile de 5,50 m × 5 m. Zidurile sunt orientate E-V, dimensiunile cărămizilor au în general dimensiuni de 23 × 12 × 4,5 cm. Sub fundațiile zidurilor au fost surprinși tiranți de lemn, tehnică binecunoscută în București pentru întărirea solului¹⁹. Z. 12 este construit din cărămizi cu dimensiunile de 26 × 15 × 4,5 cm., are talpa fundației la -1,90 m. și o lățime de 0,93 m. La -1,35 m a fost surprinsă o podea de cărămizi, cu dimensiunile de 10 × 15 × 4 cm. Amintim de asemenea sistemul de construcție a lui Z. 9, construit în tehnica emplectonului, fiind umplut în interior cu cărămidă spartă și mortar, prost construit. Este singura excepție de acest fel în aripa de vest a hanului.

¹⁸ Cărămida descoperită la *Biserica dintr-o zi* ca și cea de la *Curtea Veche din București*, faza Brâncoveanu, nu se regăsește aici dim. = 28 × 14 × 4 cm. Mai apropiată ca dimensiuni ar fi cărămida descoperită la Hanul Zlătari: 26 × 13 × 4 cm; 28 × 14,5 × 4,5 cm. Din caseta E, de pe ultima podea s-a recoltat un material ceramic foarte bogat, constând din ceramică smălțuită și pictată, decorată cu humă precum și numeroase funduri de vase-borcan. Cărămizile aveau următoarele dimensiuni: 25 × 14,5 × 4,5 cm. În camerele 1, 4, 5 se află, la -1,30 m, a doua podea de lemn, groasă de 10 cm. A treia podea de lemn apare la -1,00-1,05 m (camerele 1, 4, 5, 7, 8, 10). La jumătatea lui Z. 17, Z. 19 au fost practicate nișe cu diametrul de 1 - 1,20 m, având o adâncime de 0,25 m. Se pare că acestea erau amenajări pentru vase de provizii (butoaie); aceeași situație se repetă și în cazul zidului de față Z. 8 aproximativ tot la jumătatea camerelor 10, 11.

¹⁹ Solul impropriu (teren în pantă sau mlăștinos) ridicării unor construcții a determinat baterea unor piloți de lemn sub fundație pentru întărirea solului. La biserica mănăstirii din Curtea de Argeș au fost semnalate două rânduri de piloți de lemn de stejar plasați sub fundație. De asemenea, sub talpa absidei de nord a altarului și a zidului de vest al pronaosului de la Tutana, au fost bătuți piloți de lemn de stejar nearși, iar deasupra a fost așezat un rând de cărămizi și unul de mortar, iar sub fundația bisericii Vieroș I a fost descoperit un pilot de lemn, tehnică practică și la biserica mănăstirii Cobia și Sf. Spiridon Vechi din București, la sala Brâncoveanu a mănăstirii Hurezi, curtea de la Brâncoveni. Piloți de lemn au fost surprinși și sub fundația casei Văcărescu, bătuți sub nisipul argilos creând astfel un sistem de consolidare care să facă față infiltrațiilor Dâmboviței din apropiere.

Se cunoaște deja faptul că la vest moșia Bălăcenilor se învecina cu o uliță ce se va deschide de Constantin Brâncoveanu ca să meargă spre nord și care se va numi Podul Mogoșoaiei²⁰. În 1692, primul pod al Mogoșoaiei a fost podit cu bârne. În exteriorul lui Z. 18, au fost surprinși un șir de 12 bușteni întregi, cu diametrul de 26 cm. Din dreptul acestor piloți s-a recoltat ceramică târzie, de la mijlocul secolului al XVIII-lea, multe platouri din categoria ceramicii pictate cu galben și brun, dar și foarte multă ceramică de uz comun.

În legătură cu sistemul de bușteni de la exteriorul hanului nu putem face aprecierea decât că au fost folosiți, probabil, la podirea fostului Pod al Mogoșoaiei²¹. Materialul recoltat din dreptul acestor bușteni este relativ târziu: platouri smălțuite cu galben, sau pictate, databile la mijlocul secolului al XVIII-lea. Podul Mogoșoaiei lega Curtea Domnească a lui Constantin Brâncoveanu, din centrul orașului, cu palatul ridicat tot de el. Podul Mogoșoaiei a fost prima stradă bucureșteană asupra căreia s-a exercitat o aliniere, pe cât a fost posibil la acea dată²².

²⁰ Potra 1985, p. 56.

²¹ Potra 1992, p. 141. Doi ani mai târziu se amintea “despre 38 de prăvălii de precupeți și 20 prăvălii de măcelării, cu furci îngropate în pământ... despre gârlă să se bată șarampai groși buni și deasupra lor să se încheie cu tălpi”.

²² Potra 1992, p. 141.

Bibliografie

- Brătuleanu 1997
L. A. Brătuleanu, *Curți domnești și boierești în România. Valahia veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea*, Ed. Simetria, București, 1997.
- Cantacuzino 1986
Gh. I. Cantacuzino și colab, *Cercetări arheologice în zona fostei Curți domnești din Câmpulung*, **Materiale**, 1986, p. 287-290.
- Ionașcu 1959
I. Ionașcu, *Bucureștii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, București, 1959.
- Mănucu-Adameșteanu,
C. Nestorescu 1999
Gh. Mănucu Adameșteanu, Cristian Nestorescu, 20. București, III. Str. Ion Câmpineanu-Hanul Filaret (1998-1999), **CCA**, Campania 1998, p. 20.
- Mănucu-Adameșteanu,
Monica Mărgineanu Cârstoiu,
Ingrid Poll,
Bogdan Constantinescu 2000
Gh. Mănucu-Adameșteanu, Monica Mărgineanu Cârstoiu, Ingrid Poll, Bogdan Constantinescu, Hanul Stavropoleos. Săpăturile arheologice din anul 1998, **București.MIM**, XIV, 2000, p. 5-48.
- Mănucu-Adameșteanu,
Elisabeta Drăgan,
Ingrid Poll, Dan Căpățână,
Bogdan Constantinescu 2002
Gh. Mănucu-Adameșteanu, Elisabeta Drăgan, Ingrid Poll, Dan Căpățână, Depozitul unui negustor de la hanul Stavropoleos, **CAB**, V, 2002, p. 95-125.
- Negru, Fl. Popescu 1996
Mircea Negru, Popescu Florin, **CCA**, Campania 1995, p. 17-18.
- Panait 1972
Panait I. Panait, Hanul lui Manuc - cercetări arheologice, **BMI**, XLI, 1972, 2, p. 3-16.
- Panait 1977
Panait I. Panait, Hanul Gabroveni din București, **RMMMIA**, 1977, 2, p. 26-29.
- Panait 1978
Panait I. Panait, Hanul cu Tei din București, **RMMMIA**, 1978, 2, p. 20-25.
- Potra 1985
George Potra, *Istoricul hanurilor bucureștene*, Ed. Științifică și

- Potra 1986 Enciclopedică, București, 1985.
George Potra, *Documente privitoare la istoria orașului București, 1821-1848*, vol. I, București, 1986.
- Potra 1992 George Potra, Pavajul vechilor ulițe bucureștene, **București.MIM**, XI, 1992, p. 139-147.
- Stoicescu 1961 Nicolae Stoicescu, *Repertoriul bibliografic al monumentelor feudale din București*, Ed. Academiei RSR, București, 1961.
- Stoicescu 1969 Nicolae Stoicescu, Vechi monumente bucureștene. II. Hanul lui Constantin Brâncoveanu, **MIM**, I, 1969, p. 346-354.
- Țico 1979 Cristian Țico, Raport preliminar asupra cercetărilor de salvare efectuate la hanurile Zlătari și Constantin Vodă din București (Campania 1978), **Materiale**, Oradea, 1979, p. 399-401.

**Preliminary data concerning preventive archaeological
investigation
at Constantine Voda Inn in Bucharest (1996)**

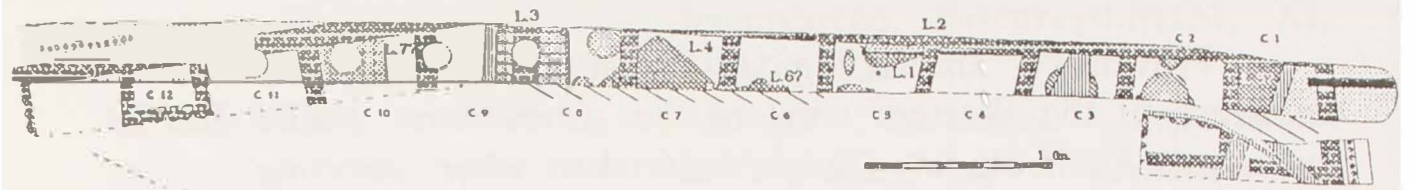
Abstract

Preventive archaeological investigation has led to the discovery of the Western wing of the „Constantine Vodă” Inn in Bucharest. Such diggings were undertaken when inserting a pipe crossing the present Calea Victoriei. Construction phases were indicated, determining human settlement prior to 17th c., followed by the actual building of the inn, which confirm documentary attestation. The Western wing of Constantine Vodă Inn was investigated, thus evidencing details concerning the construction technique. On that occasion, 12 rooms on the Western wing of the inn were investigated, evidencing their respective planimetry. In addition, wooden pillars were found below the inn’s foundation, a frequent building practice in Bucharest, applied to compress the ground. A system of logs, which used to be part of the former Mogoșoaia Bridge (present day Calea Victoriei), was discovered outside the inn.

Caption of the figure

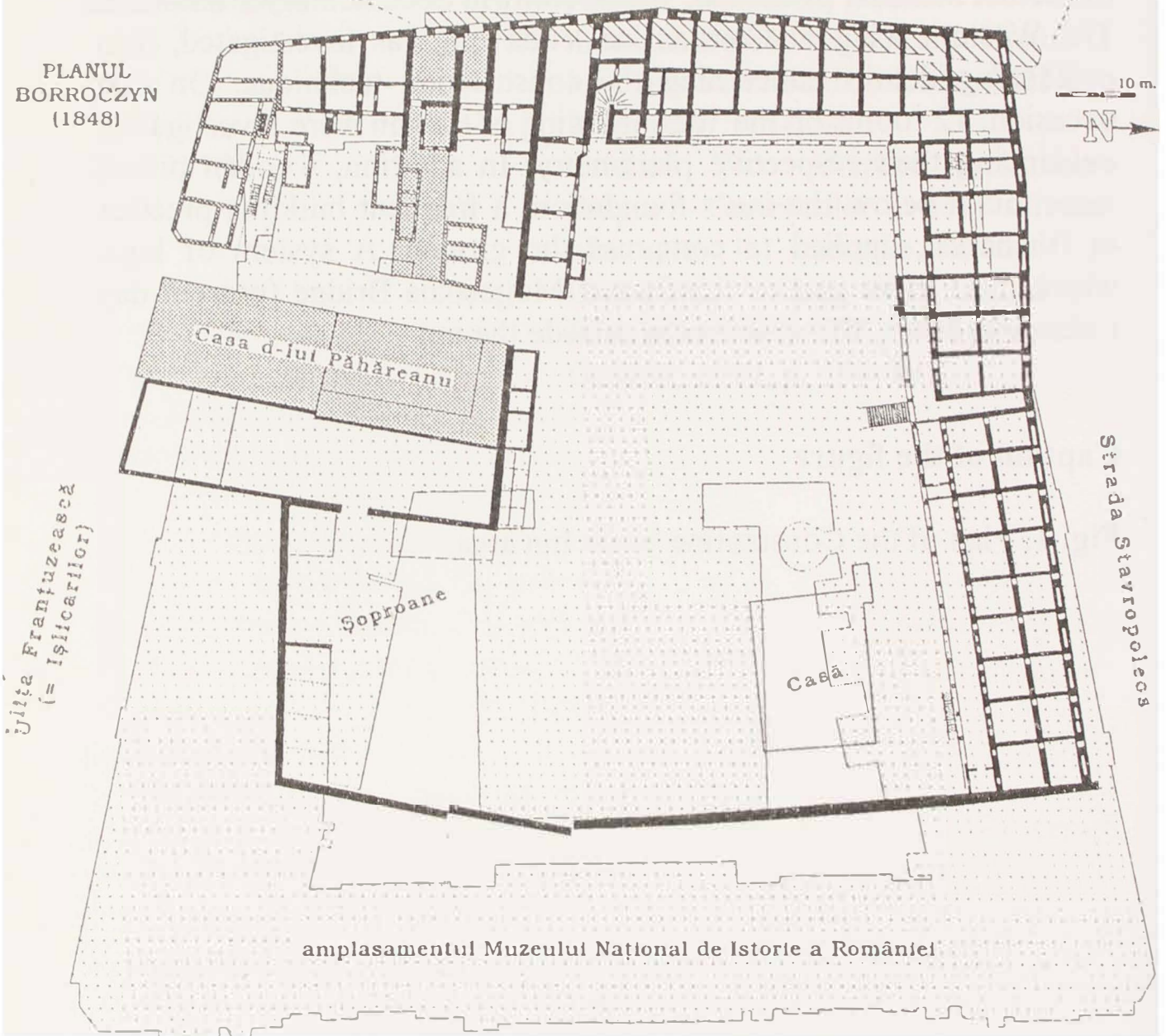
Fig. 1. Plan of the Constantine Voda Inn area.

HANUL CONSTANTIN VODĂ
SĂPĂTURI DE SALVARE 1996

Podul Mogoșoarei

PLANUL
BORROCZYN
(1848)

amplasamentul Muzeului Național de Istorie a României